

alföld

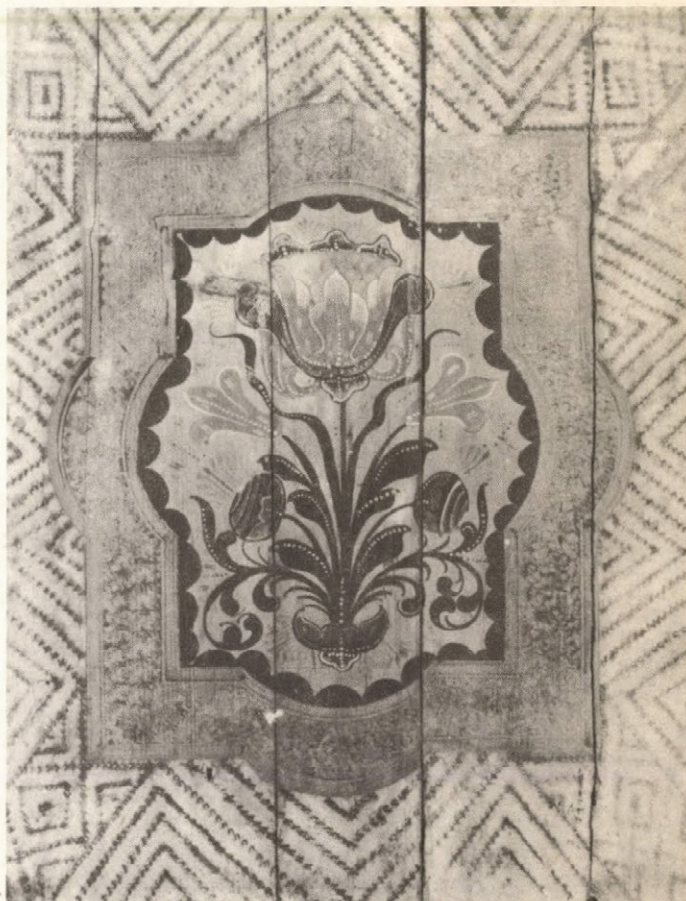
IRODALMI, MŰVELŐDÉSI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

HATÁR GYÖZŐ
KIRÁLY LÁSZLÓ
UTASSY JÓZSEF
VERSEI

CZAKÓ GÁBOR
LÁNG ZSOLT
NOVELLÁI

ESSZÉK
NAGY LÁSZLÓRÓL
ÉS GÖRÖMBEI ANDRÁS
MONOGRÁFIÁJÁRÓL

BIBÓ ISTVÁN
FÁBRY ZOLTÁN
KOVÁCS IMRE
SZABÓ ZOLTÁN
KÖTETEIRŐL

NEGYVENHARMADIK ÉVFOLYAM 1992/8

alföld

NEGYVENHARMADIK ÉVFOLYAM — 1992. AUGUSZTUS

<i>Király László</i> versei: Az ébredés, Híreket mondunk, Versek Stanislaw Jerzy Lec szövegeire	3
<i>Láng Zsolt</i> : Poloska, Oly keveset tudunk a világról, Rémuldőzés (novellák)	7
<i>Határ Győző</i> versei: Csandalák, Nemzeti dal, Tapsorkán, Az utópiás	12
<i>Czakó Gábor</i> : Attilám (novella)	16
<i>Bárdos László</i> verse: Egy természetfilmre	19
<i>Kisgyörgy Réka</i> : Angyalok kenyere (elbeszélés)	20
<i>Utassy József</i> versei: Tékozló fiú, Gordonkára, Orgonaszó, Kincs, Szülőfalum, Pfuj!, Zsendülő, Istenem!, 1992, Kháron komphajója	28

tanulmány

<i>Jánosi Zoltán</i> : A „Csodafiu-szarvas” mitologikus költői világa (Nagy László „bartóki” szintéziséhez)	30
<i>Kenyeres Zoltán</i> : Görömbei András: Nagy László költészete	43
<i>Vasy Géza</i> : Nagymonográfia egy nagy költőről (Görömbei András: Nagy László költészete)	48

fórum

<i>Vekerdi László</i> : Kovács Imre: Népiség, radikalizmus, demokrácia	58
<i>Valuch Tibor</i> : Türelem és megértés (Szabó Zoltán: Hazugság nélkül I-III.)	67
<i>Mezey László Miklós</i> : „Egyedül mindenkiért” (Fábry Zoltán: Üresjárat 1945-1948)	71
<i>Sándor Iván</i> : Pillantás a történelem mélyére (A mai Bibó-tagadás indítékai és következményei)	76

<i>Radics Viktória</i> : Az utolsó élnéltség (Marno János: A vers akarata)	88
--	----

mondolat

<i>Görömbei András</i> : Kinek használ rosszhírünk keltése?	93
---	----

képek

Oláh Tibor fotósorozata festett kazettás mennyezetekről

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL

Összeállítás a 80 éves *Kiss Tamás*ról

Az új *Alföld Stúdió* bemutatkozása

Székelly János esszéje: *Áldásunk, átkunk: a nyelv*

Páll Árpád: Tünődések a sepsiszentgyörgyi színházi kollokviumról

Szemle

*Megjelenik a Művelődési és Közoktatási Minisztérium,
valamint a József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány támogatásával*

Főszerkesztő: MÁRKUS BÉLA. Helyettes főszerkesztő: ACZÉL GÉZA

Kiadja a Csokonai Kiadóvállalat — Felelős kiadó: Péliné Bán Éva

Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzata lapja — Megjelenik havonként
91.69.66-20 Kinizsi Nyomda, Debrecen.

Felelős vezető: Illyés Sándor

Index: 25.901

ISSN 0401-3174

Szerkesztőség: 4024 Debrecen, Piac utca 26/A I. em. Telefon: 12-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem adunk vissza — Kiadóhivatal: Csokonai Kiadóvállalat, 4024 Debrecen, Varga utca 17. — Terjeszti a Magyar Posta — Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a hírlapkézbesítőknél, a posta hírlapüzleteiben és a Hírlap-előfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) — 1900 Budapest XVIII., Lehel u. 10/A — közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR Postabank Rt. 219-98636 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra — Évi előfizetés 360 Ft, félévi 180 Ft, negyedévi 90 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az Alföld irodalmi, művelődési és kritikai folyóirat nevét

szavával: „az absztrakt spirituális és a konkrét létező” — összenyitása, ami Tandoriéknál már mióta, folytonosan történik, valóban egy metafizikán túli, a létre tekintettel levő, a transzcendentálisat áldozatok árán — ha! — megteremtő — nem a derűlátást, hanem az élet élıhetőségét megpályázó — gondolkodás irányába mutat.

Marno biztos kritikai érzékkel ítéli meg, hogy ezen a pályán mi fontos. Az már a kiadó és a szerkesztő hibája, hogy így lesoványította ezt a kötetet, a szerző több jelentős kritikai írását (pl. a Jaspersről meg a Kertész Imréről szólót) nem vette be, Kalász Márton versének elemzését pedig besorozta, pedig az így nincs a helyén, csakis a Bertók-, Oravecz-, Zalán-kritikák mellett lett volna meg a méltó pozíciója. (Egyébként egy jó versre való rátalálásának örömeiben Marno túldimenzionálta Kalász Márton költészetét, lelkesedésében félretette — itt-ott picit kibukó — ellenérzéseit; pont úgy járt, mint Tandori szokott: megtalálta egy könyv tíz jó sorát, s elemző tehetségének minden erejét belé vetette.)

„Az ész sutba vágja a lelket, a szív sutfniba zárja az értelmet.” Van-e egyáltalán életesély, mely értelmezési lehetőség — és fordítva? Az irodalmi megszólalás hitelessége forog kockán; az irodalom önreflexiója nem kerülheti meg a saját végső kérdéseit. Marno kritikai radikalizmusa abban van, hogy egyáltalán a költői megszólalás (beleértve a sajátját is) lehetségességét firtatja. (Tevan)

RADICS VIKTÓRIA

MONDOLAT

Kinek használ rosszhírünk keltése?

Három évig voltam vendégtanár Helsinkiben. Ennyi idő alatt természetesen nagyon sokféle élményben volt részem. Ezek közül számomra az volt a leginkább lehangoló, ha azt tapasztaltam, hogy magyar honfitársaim külföldön Magyarország bemocskolását tekintik küldetésük céljának. Többféle változatát megfigyelhettem ennek az érthetetlen magatartásnak.

Sokan voltak, akik felkészületlenül jöttek ki előadást tartani, ezáltal a nemzet lejáratásának közvetettebb módját választották. Eszükbe sem jutott az, hogy külföldön egy nemzet képviselőjében szerepelnek? Nem tudták, hogy külföldön a személyes megméretés sohasem személyes csupán, hanem mindig a nemzet megítélésének része? Nem tudták, hogy egy nyegle, felkészületlen előadással mekkora rombolást végeznek? Vagy nagyon is jól tudták? (Ők végülis többnyire főként csak magukat járatják le, mert szerencsére nagyszerű ellenpéldákat is kapott a magyaroktól a finn közönség.)

Még lehangolóbb az, amikor valaki a külföldiek előtt ismert egyéniség, személyiségének súlyával szerepel tehát magyarként, de tekintélyét csupán arra használja, hogy nagyobb nyomatékot adjon annak a negatív képnek, melyet a magyarságról terjeszt. A sok hasonló eset közül egy olyat emelek ki, melynek eltökéltsége szembetűnővé vált számomra, s melynek következményei is nyilvánvalóak.

Pap Éva nevét finnból készített műfordításaiból ismertem csupán. Az Európa Kiadó az ő fordításában jelentette meg Kari Utrio világhírűvé vált könyvét is. Ebből az alkalomból szervezett a Finn-Magyar Társaság Helsinkiben a Magyar Köztársaság Kulturális és Tudományos Központjában író-fordító-olvasó találkozót. Érdeklődéssel mentem az estre, s nagyon szomorúan távoztam onnan, mert egyszerűen nem akartam elhinni, hogy valaki azért jön el Magyarországról Helsinkibe, hogy ott csupán a saját hazáját ócsárolja.

Kari Utrio elragadóan, kedvesen mesélt több nyelven és igen nagy példányszámban kiadott könyvéről, a sok-sok levélről, melyeket könyvének megjelenése után a világ minden részéből kapott. Beszélt bajokról, problémákról is, melyek elmondására, segélykérő kibeszélésére könyve sok-sok szerencsétlen életű nőt felszabadított... Szóval minden úgy indult, ahogy azt az ember előre elképzelte. De aztán Pap Éva elmondta, hogy ő milyen nehezen tudta megjelentetni Magyarországon Kari Utrio könyvét, hiába érvelt, semmi nem segített. Végül azonban megmutatta a szerző fényképét az Európa Kiadó ez ügyben döntési joggal rendelkező vezetőjének, s minden megoldódott, mert ez a vezető (nem emlékszem pontosan, hogy igazgató vagy főszerkesztő) azt mondta: „Ha ilyen szép nő írta ezt a könyvet, akkor tényleg ki kell adni.” A szerző és a finn közönség ezen jól kacagott, de közben bizonyára arra gondolt, hogy milyen különös szempontok igazgatják a magyar könyvkiadást. Mi pedig, ketten-hárman ottlévő magyarok, szégyenkezve hajtottuk le a fejünket, s hallgattuk tovább Kari Utrio könyve magyarországi kudarcának történetét.

Az Európa Kiadó a nagyvilágot hozta be Magyarországra, adott volt az alkalom, hogy erről némi hírt adjon Pap Éva a finneknek, de „küldetése” kimerült olyan történetekben, melyeknek általános érvénye több mint kétséges, s melyek csupán arra valók, hogy tovább terjesszék a magyarság rossz hírét a világban — a finnek között is, pedig egyelőre ők még becsülnék bennünket valamennyire. Ez a kis eset mély nyomot hagyott bennem, mert finn barátaim kérdésére sem tudtam magyarázatot adni rá. Nem a tények elhallgatását vártam volna el a nyilvánvalóan valamiféle sérelmet szenvedett fordítótól, csupán egy olyan emelkedettebb szemlélet képviselőjét is, amelyik legalább annyira sajátunk, mint a gyarlóságaink.

Ezt az apró esetet persze eszembe sem jutott volna szóvá tenni, de még el sem csitult bennem az egyik ügy, jött a másik. A Suomi-Unkari 1991 májusi számában Pap Éva terjedelmes cikket közölt „Az antiszemitizmusról szubjektíven” (Antisemitismistä subjektiiivistesti) címmel. Ez az újság a Finn-Magyar Társaság lapja, a társaság több mint nyolcezer tagja hivatalból megkapja. Pap Éva cikke úgy mutatja be ebben Magyarországot, mint a megélenkült antiszemitizmus fészket. A cikk háromnegyed része Csoóri Sándor Nappali hold című írását, illetve annak visszhangját ismerteti — a címe szerint is vállalt szubjektivitással. A cikk után, a lap sarkán kimaradt helyen közölt MALÉV-reklámot akár úgy is lehetett értelmezni, hogy a MALÉV antiszemitizmust tanulmányozni hívja a finneket Magyarországra. Esetleg, hogy láthassanak

egy gyakorló antiszemitát Csoóri Sándor személyében, akit azért — becsületükre legyen mondva — író társai is rendre elítélnék, s ezekből az elítélő idézetekből áll jórészt a cikk.

Bár Csoóri Sándor esszéjének visszhangja méltatlan volt az általa fölvetett probléma mélységéhez viszonyítva, Pap Évának módja lett volna néhány komolyan érvelő, érzékenyen árnyaló tanulmányt is idéznie (Barta Gáborét például), idézhette volna azokat az írásokat is, amelyek egyértelműen képtelenségnek minősítik azt a vádat, mely szerint Csoóri Sándor antiszemita volna (Tökés Lászlóét, Sándor Görgyét, Csengey Dénesét stb.). Végigolvashatta volna a Nappali hold című Csoóri-esszét, ismertethette volna Csoóri Sándor Kertész Ákosnak írt válaszát. A kilencvenkilenc aláírással megjelentetett értelmiségi nyilatkozattal kapcsolatban idéznie lehetett volna azoknak a véleményét is, akik azt állították, hogy ez a nyilatkozat egyáltalán nem idegen Csoóri Sándor szellemétől, csak akkor írják alá, ha Csoóri Sándorral is aláírják. Magának a problémának a bonyolultságát jelző utalhatott volna Pap Éva arra is, hogy a Csoóri Sándorral vitázó cikkek szerzői is milyen alapvető kérdésekben vallottak egymással teljesen szembenálló nézeteket... De nyilvánvaló, hogy Pap Évának nem a tárgyilagos tájékoztatás volt a célja, hanem a szubjektív félretájékoztatás.

Nem azt kívánám, hogy hallgassa el Pap Éva azt, amit gondol, amit érez. De nem értem a pozitív célját e bonyolult problémakörrel készült fölöttébb szubjektív írásnak — külföldön.

Pap Éva szubjektív megnyilatkozása alapos munkát végzett, ha a célja az volt, hogy a magyarságot lejárassa a finnek előtt.

Juha Vakkuri ugyanis Dunáról fúj (Tonavalla tuulee, 1992) címmel kiadott Magyarországról egy meglehetősen könnyű kézzel írt könyvet, s ebben egy önálló fejezet Pap Éva írását visszhangozza, olykor szószerint idézi. Ennek a fejezetnek a címe: Cigányok, zsidók és magyarok (Mustalaisia, juutalaisia ja unkarilaisia).

Vakkuri két epizóddal indítja könyvének ezt a fejezetét, mindkettő a nyolcvanas évek elején történt vele. Egyik alkalommal vendégként volt jelent Helsinkiben a magyar nagykövetségen, ahol a társalgóban a magyarok (a nagykövet is, vendégei is) zsidóvicceket meséltek kifogyhatatlanul. Másik esetben Magyarországról érkezett vissza Helsinkibe, s magyar irodalmár ismerőse kérdezte tőle, hogy kikkel találkozott ott. Ő észrevette, hogy egy ideig magyar kollégája elégedetlen volt a névsorral, aztán megenyhült, mondván: végülis találkozta néhány igaz magyarral. Juha Vakkurival ezek az epizódok „értették meg” a magyarok zsidóellenes előítéleteinek a mélységét, s azt, hogy bizalmas magánbeszélgetésekben a kis létszámú magyarországi zsidóság mennyi mindenben lehet bűnbak Magyarországon.

Ténynek veszi a zsidók elleni magyarországi előítéletet, csak azt tartja meglepetésnek, hogy a zsidókérdés most éppen Csoóri Sándor kezdeményezéséből indult ki, s azt, ahogyan kiindult. Ír néhány elismerő mondatot Csoóri Sándorról, aki talán a legfontosabb mai magyar költő, s akinek szókimondóként és a nemzet erkölcsőreként hallatlanul fontos szerepe volt a szocializmus ideje alatt. Csoóri Sándor, a vezető máskéntgondolkodó, bármennyire is udvarolt neki a párt, megőrizte függetlenségét. Az „udvarolt” szót itt nem értem, helyette talán az „üldözte” volna helyénvaló, dehát már az is valami, hogy Juha Vakkuri néhány megbecsülő mondatot is leír arról a Csoóri

Sándorról, akit aztán Pap Éva szövegének intenciói szerint diszkriminál. Ő is idézi Csoóri Sándor esszéjének részletét, de a Csoóri Sándor által többes számban felsorolt neveket, melyek tehát a többszám révén egy hosszan folytatható sort, egy tendenciát, egy irányt jelölnek, Vakkuri úgy minősíti, mint akik, Csoóri szerint „kivételek a szabály alól”, s a „kivételek” emlegetését az amerikai viccek tipikus fehér liberálisával hozza párhuzamba, aki azt hangsúlyozza, hogy barátai között néhány zsidó és néger is van...

Továbbra is a problematika felszínén időzik Vakkuri, s így könnyedén nevezi agyrémnak, üldözési mániás gondolatnak Csoóri Sándornak azt a megállapítását, hogy a szabadelvű magyar zsidóság kívánja stílusban és gondolatilag „asszimilálni” a magyarságot. Ő is, miként Pap Éva, eltekint e Csoóri Sándor által idézőjelek között használt kifejezéssel megfogalmazott megállapítás tárgyi háttérétől, attól például, hogy — s erre Csoóri Sándor Kertész Ákosnak írt válasza nyomtatékkal utal — a szabaddemokraták egyik hangadó egyénisége könyvet jelentetett meg arról, hogy a nemzeti érzés a liberális demokraták szemében fogyatékos és veszedelmes barbár örökség. S eltekint például attól is, hogy még a Csoóri Sándorral vitázó Szabó Miklós is megállapította: a sajtóban és a televízióban Magyarországon valóban „felülreprezentáltak” szerepel a zsidóság. Márpedig a nemzeti stílus és gondolkodásmód alakításában a sajtónak és a televízióknak köztudottan kulcsszerepe van. Ha az ilyen, s ehhez hasonló jelenségekről céltudatosan nem veszünk tudomást, csak akkor juthatunk olyan abszurd következtetésre, mint Vakkuri, aki azt kérdezi, hogy hová tűnt Csoóri Sándorból az a kisebbségek iránti rokonszenv, amelyet az erdélyi magyarságról szólva hangoztat. Illetve ahhoz a kérdéshez, hogy Csoóri szerint talán kétféle kisebbség létezik, olyan, amelyiknek jogokat kellene adni, s olyan, amelyiktől vissza kellene a jogokat venni. Ez a kérdésfelvetés nemcsak az adott problematikában mutat teljes tájékozatlanságot, hanem Csoóri Sándor életművét illetően is.

Persze, ne csodálkozzunk ezen, hiszen Juha Vakkuri finn nyelvű magyar forrásból készen kapta könyvének ezt a „szenzációs” fejezetét, s biztos lehetett abban, hogy ez aztán érdekli majd az olvasókat...

Ezek után már csak abban lehet bízni, hogy a finn olvasók mégis kezükbe veszik majd Csoóri Sándor hamarosan megjelenő finn nyelvű esszékötetét, s meggyőződhetnek belőle arról, hogy a magyarság dolgairól féltő szeretettel is lehet érvényesen, hitelesen, más nemzetek számára is tanulságosan beszélni.

GÖRÖMBEI ANDRÁS